

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента, кандидата філологічних наук,
доцента кафедри сучасної української мови
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
Шатілової Наталії Олександрівни
на дисертацію Кемінь Уляни Володимирівни
*«Категорія емотивності та мовні засоби її експлікації в художньому
дискурсі Марії Матіос»*, подану на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія

Актуальність теми дисертації. Антропоцентрична парадигма в межах лінгвістики сфокусувала увагу науковців на різнорівневих мовних засобах, що експлікують мовну картину світу, представлену в її індивідуальній моделі. В українській лінгвістиці спостерігаємо активізацію досліджень, сконцентрованих на окремій мовній особистості, зокрема постаті непересічного представника національної літератури, що виявляє в художніх текстах специфіку свого ідіолекту та культурного коду тієї етнічної спільноти, до якої належить. З огляду на це, тема дисертації Кемінь У. В. є, без сумніву, актуальною, позаяк репрезентує ідіолект сучасної представниці українського письменства Буковини Марії Матіос крізь призму комплексного дослідження категорії емотивності як посутнього складника різнорівневих мовних засобів, що створюють емоційно-оцінну парадигму художнього дискурсу авторки.

Рецензована дисертація виконана відповідно до наукової теми кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича «Різнорівневі мовні одиниці в синергетичній парадигмі сучасної лінгвістики» (ДР № 0120U105245). Тему дисертації затвердила Вчена рада філологічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол № 4 від 15 жовтня 2019 р.).

Обґрунтованість наукових положень і висновків, задекларованих у дисертації, забезпечують:

- 1) чітка структура наукової праці, логічно підпорядкована загальній меті – комплексно проаналізувати категорію емотивності, дослідити її

експресивно-виражальний потенціал у художньому дискурсі М. Матіос; композиція розділів чітко підпорядкована поставленим завданням;

2) логічна послідовність викладу: виокремлені розділи послідовно реалізують сформульовані у вступі завдання; висновки до кожного розділу своєрідно аспектують вектори обраної проблематики; загальні висновки добре продумані, переконливо і аргументовано висвітлюють основні результати проведеного наукового дослідження;

3) репрезентативна наукова джерельна база (192 позиції у списку використаної літератури) та об'ємний емпіричний матеріал, обраний для аналізу (понад 3000 мовних одиниць), що охоплює емоційно-оцінну й діалектну лексику, фразеологічні, морфологічні та синтаксичні одиниці;

4) обрана для досягнення загальної мети і розв'язання окреслених завдань методологія проведення наукового аналізу: залучено як загальнонаукові, так і спеціальні методи (науково-теоретичний, описовий, контекстуальний, статистично-кількісний, інтент-аналіз, дискурс-аналіз), виокремлено 6 етапів дослідження категорії емотивності в художньому дискурсі М. Матіос, що дало змогу покроково здійснювати науковий пошук й методично вправно студіювати обрану проблематику;

5) широка апробація: результати дослідження висвітлюють доповіді на 8 наукових конференціях, а основні дисертаційні положення, викладені в чотирьох розділах, пропорційно й повно відображають 6 одноосібних фахових публікацій авторки.

Структурний поділ дисертації У. Кемінь репрезентує як теоретико-методологічні, так і практичні аспекти дисертаційної праці. Окрім загальноприйнятих для такого типу робіт аотацій, вступу, висновків, списку використаної літератури та джерел, додатків, робота складається з чотирьох основних розділів.

У *першому розділі* «Теоретичні засади вивчення категорії емотивності в контексті ідіолекту письменника» задекларовано вихідні теоретико-методологічні положення, що на них опиралася дисертантка в ході

проведеного дослідження. Теоретичний виклад логічно взаємопов'язаних п'яти підрозділів засвідчує інтерпретаційно-аналітичні здібності авторки. Здійснюючи науковий пошук у лінгвопросторі антропозорієнтованого вектору сучасних досліджень, У. Кемінь, покликаючись на авторитетні наукові праці, уналежнює емотивність до лінгвістичних категорій, до засобів мовного відображення емоційності в писемному мовленні, що «властива усім мовним рівням і має дискретний характер» (с. 40). Таке трактування логічно умотивовує наступні три розділи дисертації, що порівнево репрезентують засоби вираження емотивності в художніх текстах обраної письменниці з огляду на поставлені завдання:

- **другий розділ** *«Лексико-фразеологічні маркери вербалізації емотивності в художньому дискурсі Марії Матіос»* зреалізовує четверте завдання дисертації – проаналізувати основні засоби актуалізації категорії емотивності на лексико-фразеологічному рівні: подано типологію емоційно-експресивної лексики, проаналізовано фразеологічні одиниці з опертям на емоційно-оцінні реєстри позитивного / негативного спектру вираження емоцій в текстах письменниці, виявлено семантичні групи діалектизмів як засобів увиразнення психоемоційного стану мовця;

- **третій розділ** *«Морфологічні маркери емотивності в художньому дискурсі Марії Матіос»* розкриває результати п'ятого завдання дисертації – з'ясувати функційний потенціал морфологічних засобів вербалізації категорії емотивності в текстах М. Матіос: простежено високий рівень експресивності слів зі зменшено-пестливими та збільшено-згрубілими суфіксами, з'ясовано роль прикметників, дієслів та нечленованих комунікатів в увиразненні діапазону емоцій у художній мові письменниці;

- **четвертий розділ** *«Синтаксичні засоби увиразнення категорії емотивності у художньому дискурсі Марії Матіос»* розкриває емоційно-оцінний потенціал мовних одиниць синтаксичного рівня (питальних і окличних речень, незакінчених висловлень), зреалізовуючи 6 і 7 завдання роботи – репрезентувати синтаксичні засоби експлікації емотивності в

художньому дискурсі М. Матіос та схарактеризувати експресивно-виражальний потенціал авторської пунктуації.

Результати проведеного дослідження, безперечно, мають **наукову новизну**, що її обумовлює як об'єкт і предмет наукового опису, так і вектор їх інтерпретації, адже комплексний аналіз різнорівневих маркерів передавання емоційних реєстрів у письменницькому ідіолекті Марії Матіос здійснено в українському мовознавстві вперше. Висновкові положення рецензованої праці є переконливими і обґрунтованими.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Усе викладене вище дає змогу кваліфікувати рецензовану працю як самостійне й комплексне дослідження. Утім, як і кожна наукова розвідка, дисертація спонукає до роздумів, що відкривають перспективи подальших спостережень, містить положення, які можуть слугувати підґрунтям для дискусій.

1. У науковій роботі розлого та аргументовано представлено аналіз лексичних, фразеологічних, морфологічних і синтаксичних маркерів емотивності в художніх текстах М. Матіос. Утім, у четвертому розділі, що характеризує синтаксичні засоби увиразнення категорії емотивності, авторка присвячує окремий підрозділ аналізу емоційного потенціалу розділових знаків. На нашу думку, цікаво підібраний репрезентативний матеріал у цьому підрозділі декларує не лише авторську пунктуацію, але й засоби експресивної графіки, що не належать до знаків пунктуації, як-от: побуквене чи поскладове розбиття слова за допомогою дефіса, анормативне використання великої літери. Можливо, варто було б окремо розглянути фонетико-графічні маркери увиразнення категорії емотивності в художньому дискурсі М. Матіос, що відбивають фонетичні та інтонаційні особливості усного емоційного мовлення. Це, на наше переконання, унаочнило б різнорівневий вияв вербалізаторів емотивності в художньому тексті.

2. Дисертантка цілком слушно трактує емотивність як одну із антропозорієнтованих лінгвістичних категорій, що слугує засобом репрезентації емоцій одиницями різних мовних рівнів. Утім, до засобів

експлікації категорії емотивності в дисертації уналежнено службові частини мови, зокрема вигуки і частки, що функціують «у формі нечленованих комунікатів – особливих синтаксичних конструкцій» (с. 130), «реченнєвих еквівалентів» (с. 131). Виникає питання, чим обґрунтовано аналіз стверджувальних, заперечних, питальних, спонукальних, емоційно-оцінних й етикетних нечленованих комунікатів як морфологічних, а не синтаксичних засобів вираження категорії емотивності?

3. Оскільки ім'я М. Матіос задеклароване в темі дисертації, а дослідження здійснене в об'єктиві ідіолекту письменниці, у вступі варто було б подати інформацію про мовознавче осмислення творчості авторки та дослідників мови її художніх текстів.

4. У другому розділі дисертації деякі з наведених фразеологізмів, що подані з опертям на лексикографічні праці, не завжди збігаються з художніми ілюстраціями з творів М. Матіос, пор.: «мурашки бігають» – у прикладі: *мурашки повзуть, мурашки вкривають* (с. 81); «обходити десятою дорогою» – *обходити третьою дорогою* (с. 81); «дрож пробігає по спині» – *дрижаки б'ють* (с. 81); «іскри з очей сиплються» – *іскри скакали перед очима* (с. 88); «к чортовій матері» – *якої дідьчої мамі* (с. 89) тощо. На нашу думку, такий ілюстративний матеріал засвідчує варіантність або авторські трансформації фразеологічних одиниць, що увиразнюють категорію емотивності в художньому дискурсі письменниці.

Висловлені міркування не стосуються принципових концептуальних положень рецензованої праці і не знижують загальної позитивної оцінки її результатів.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Аналіз наукового дослідження Кемінь У. В. вказує на відсутність текстових запозичень без належного покликання на джерела та засвідчує дотримання вимог академічної доброчесності. Дисертантка продемонструвала різнобічне бачення об'єкта дослідження, належний рівень володіння обраними методами і прийомами наукового опису.

Оцінка відповідності дисертації встановленим вимогам.

Актуальність, наукова новизна, теоретична і практична цінність наукових результатів, мова і стиль рецензованої праці засвідчує, що дисертація Кемінь Уляни Володимирівни «Категорія емотивності та мовні засоби її експлікації в художньому дискурсі Марії Матіос», виконана на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія, є завершеним самостійним науковим дослідженням і відповідає вимогам пунктів 6–9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 431 від 21.03.2022 р.), а її авторка – Кемінь Уляна Володимирівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія.

РЕЦЕНЗЕНТ:

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри сучасної української мови

Чернівецького національного університету

імені Юрія Федьковича

Наталія ШАТІЛОВА

Підпис Шатілової Н. засвідчую
Учений секретар Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
" 27 " грудня 2022

